

ADA WAŁOWSKA
Ozimek

WALTER KASPER, *Miłosierdzie. Klucz do chrześcijańskiego życia*, tłum. R. Zajączkowski, wyd. Święty Wojciech, Poznań 2016, ss. 270, ISBN 978-83-7516-644-6.

Kard. Walter Kasper (ur. 1933) to wieloletni profesor dogmatyki, były biskup diecezji Rottenburg – Stuttgart, od 2001 r. kardynał, były przewodniczący Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan i Komisji ds. Religijnych Kontaktów z Judaizmem, członek m.in. papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego i Kongregacji Nauki Wiary. Jest autorem wielu przetłumaczonych na język polski książek, m.in.: *Rzeczywistość wiary* (1979), *Jezus Chrystus* (1983), *Sakrament jedności. Eucharystia i Kościół* (2005), *Kościół katolicki. Istota. Rzeczywistość. Posłannictwo* (2014) oraz wygłoszonego na konsystorzu 24 lutego 2014 r. referatu, w którym m.in. postuluje rozważenie możliwości dopuszczania do Komunii św. osób rozwiedzionych, żyjących w powtórnym, niesakramentalnym związku.

Problematyka miłosierdzia jest tematem, z którym autor zmierzył się w książce *Miłosierdzie. Klucz do chrześcijańskiego życia*. Pozycja ta, rekomendowana przez papieża Franciszka, jest niewątpliwie cenną i aktualną, zważywszy na Rok Miłosierdzia, lekturą. Sam tytuł niniejszej publikacji od początku wskazuje na miłosierdzie jako sedno chrześcijaństwa. W dziewięciu rozdziałach Kasper prowadzi nas przez najważniejsze aspekty rozumienia tematyki miłosierdzia, łącząc w sposób integralny elementy teologii, duchowości oraz praktyki duszpasterskiej, uwzględniając przy tym kwestię społeczną.

Pierwszy z nich wprowadza nas w tematykę miłosierdzia w ogóle. Rozpoczyna się wyrażeniem dramatycznej wręcz potrzeby świata, który w całej swojej, często bolesnej egzystencji woła o miłosierdzie. Prawda o istnieniu i dobroci Boga zostaje tu skonfrontowana z dramatycznymi doświadczeniami XX w., ukazując tematykę Bożego miłosierdzia jako coś zaniedbanego i niedocenionego w szerszym kon-

tekście. Perspektywa spojrzenia na miłosierdzie, z uwzględnieniem myśli filozoficznej, została ujęta w drugim rozdziale książki. Znajdziemy tam również próbę doszukania się elementów nauki o miłosierdziu w dziejach religii jako takiej, która najczęściej wyraża się w stosowaniu tzw. złotej reguły. Trzeci rozdział ukazuje nam jeden z fundamentalnych etapów objawienia prawdy o miłosierdziu Boga, jaki zawiera Stary Testament. Rozpoczyna go podstawowa analiza terminologii hebrajskiej, która odsłania nadzwyczajną i nieoczywistą łaskawość Boga wobec grzesznika i ubogiego. Urzeczywistnieniem tego są działania Boga rozpoczęte wyborem Abrahama oraz objawienie przez Boga swojego imienia (Wj 3,14: JHWH – ten, który jest), wyrażającego nie tylko Jego transcendencję, ale przede wszystkim powszechną, trwałą i skuteczną wierność oraz obecność pośród ludu. Bóg objawia się tutaj jako sprzeciwiający się wiarołomstwu ludu (Oz 1,6.9), ale równocześnie ukazuje nam swoje głębokie, wewnętrzne poruszenie, współczucie i miłosierdzie (Oz 11,8.9). Objawia się nam „inność” Jego świętości, która nie tworzy dystansu spowodowanego transcendencją czy lękiem przed słuszną karą, lecz miłosiernie traktuje grzesznika. Miłosierdzie nie stoi więc w opozycji do Bożej sprawiedliwości, lecz łączy Jego wolność i wierność jako suwerennego prawodawcy. Wierność ta stanowi oparcie dla ubogich, którzy nie mogą już spodziewać się niczego dobrego od świata, swoją nadzieję składają w Bogu.

Punktem kulminacyjnym okazywania miłosierdzia przez Boga jest osoba Jezusa Chrystusa, którego orędzie jest analizowane w kolejnym rozdziale książki. Jego nowością jest definitywne i powszechne świadectwo miłosierdzia Ojca ubogim, chorym, opętanym i umarłym, a zwłaszcza, pogardzanym przez tzw. „sprawiedliwych”, grzesznikom. Przypowieść o miłosiernym Ojcu wyraża miłosierdną, przekraczającą ludzkie oczekiwania, miłość Boga do grzesznego człowieka. Kluczowym elementem jest także postawa proegzystencji Jezusa, który przyjąwszy postać sługi, przez swoją śmierć ocalił upadającego człowieka, wybawiając go z nędzy grzechu i śmierci. Wymóg Prawa, który domagałby się sprawiedliwej kary za grzech, nie zostaje odwołany, ale wypełniony przez zastępcze przyjęcie śmierci przez Jezusa (Ga 3,13). Sprawiedliwość Boga objawia się tu więc jako usprawiedliwiająca grzesznika i niosąca życie, a nie karząca go. Treścią piątego rozdziału jest systematyczna refleksja dogmatyczna. Dotyczy ona analizy miłosierdzia jako zasadniczego przymiotu Boga, porusza także jego kontekst trynitarny oraz – w sposób pogłębiony – temat uniwersalnej woli zbawczej Boga. Łącząc wątek teologiczny z duszpasterskim, dotyka kwestii kultu Serca Jezusa, w którym objawione zostało miłosierdzie Boga oraz wyjaśnia możliwość odczuwania cierpienia przez Boga.

Rozwój myśli kard. W. Kaspera prowadzi dalej do praktyki miłosierdzia stosowanej przez chrześcijan, a zawartej w kolejnym rozdziale książki. Autor przywo-

lując przykazanie miłości, wprowadza w specyfikę miłosierdzia chrześcijańskiego. Jego konkretyzacją są znane z katechizmu uczynki miłosierdzia co do ciała i duszy, które należałoby jednak interpretować zgodnie z wymaganiami stawianymi przez aktualny kontekst społeczny, a także pamiętać o tym, że świadczenie miłosierdzia jest niczym innym, jak służeniem samemu Chrystusowi obecnemu w potrzebujących (Mt 25). Uwzględnienie wymiaru eklezjalnego jest konieczne dla pogłębionej analizy tematu miłosierdzia. Możemy znaleźć je w rozdziale siódmym, w którym Kościół ukazany jest jako sakrament miłości i miłosierdzia. Ich urzeczywistnienie znajduje wyraz przede wszystkim w głoszeniu miłosierdzia, udzielaniu go w sakramencie pokuty i pojednania oraz w życiu i prawie Kościoła. W integralność rozważań nad miłosierdziem wpisany jest także kontekst społeczny i polityczny, o czym traktuje rozdział ósmy. Domaga się on przypomnienia podstaw funkcjonowania państwa, tj. zasad sprawiedliwości, solidarności i subsydiarności, dopełnionych miłością. Zwieńczeniem publikacji jest maryjny wymiar miłosierdzia. Ewangeliczne przekazy pozwalają rozpoznać Maryję jako naczynie i narzędzie miłosierdzia Boga. To Ona uosabia Ewangelię miłosierdzia oraz odzwierciedla jej istotę i piękno, stając się pierwowzorem i motywem przewodnim odnowionej kultury i duchowości miłosierdzia.

Przechodząc do oceny omawianej publikacji należy podkreślić umiejętne wyeksponowanie przez autora wieloaspektowości Bożego miłosierdzia, ukazując je zarówno od strony filozoficznej, dogmatycznej, biblijnej, eklezjalnej, jak i społecznej i duszpasterskiej. Świadczy to o jego ogromnej wiedzy i umiejętności syntetycznej jej wykładni. Niewątpliwym atutem jest wielokrotne przywoływanie w niniejszej publikacji licznych cytatów biblijnych, dokumentów Kościoła, nauczania Ojców Kościoła, papieży, wybitnych teologów oraz myśli wielu świętych. Na uwagę zasługuje także wyeksponowanie wątku ekumenicznego, jakim jest powoływanie się na dzieła Marcina Lutra czy Dietricha Bonhoeffera.

Istotnym wątkiem poruszonym w książce Kaspera jest precyzyjne objaśnienie, na czym polega Boża sprawiedliwość i dlaczego nie stoi ona w sprzeczności z miłosierdziem oraz kwestia pogodzenia wolności, doskonałości i wszechmocy Boga, z poddaniem się Jezusa cierpieniu za grzeszników. Podkreślić należy pogłębione ujęcie eklezjalnego wymiaru miłosierdzia. Kościół tworzy i promuje kulturę miłosierdzia, która stanowi pozytywną odpowiedź na te potrzeby ludzkości, których jednostki pomocy społecznej nie są w stanie zaspokoić.

Zaletą publikacji jest ukazanie społecznego aspektu miłosierdzia, które jawi się jako element niezbędny w życiu społecznym oraz warunek godnego traktowania człowieka. Ponadto poruszono w niej istotny temat uczynków miłosierdzia. Autor zwraca uwagę na konieczność swoistej, nowej, dostosowanej do sytuacji spo-

łecznej świata, ich interpretacji. Ważną kwestią w temacie miłosierdzia jest także ostrzeżenie przed pokusą leseferyzmu, który staje się coraz częstszym zagrożeniem i może prowadzić do traktowania Boga jako „dobrej Bozi”, pozwalającej na bezkarne popadanie w rozmaite grzechy. Autor podkreśla także potrzebę miłosierdzia w międzypokoleniowej niesprawiedliwości, która przejawia się w zadłużaniu się na konto przyszłych pokoleń, a także odpowiedzialności za ochronę stworzenia, co koresponduje z encykliką papieża Franciszka *Laudato si'*. Zwraca także uwagę na temat wyjątkowo dziś aktualny, jakim jest polityka azylowa i migracyjna.

Niewątpliwym dowodem na rzetelną i głęboką analizę tematu są liczące 30 stron przypisy. Mankamentem publikacji jest jednak umieszczenie ich na końcu pracy, co sprawia, że sięganie do nich podczas lektury jest dość niewygodne. Ponadto w książce znajduje się kilka błędów literowych. Struktura publikacji jest logiczna i przejrzysta, jednakże odradzałabym lekturę osobom szukającym lekko napisanej książki, zawierającej duchowe prawdy, gdyż język, z jakim mamy tu do czynienia, jest zdecydowanie naukowy. Mało wyraziste wydaje się sformułowanie, w którym autor mówi, że każdy wierzący powinien przebaczać przynajmniej tym, którzy proszą o przebaczenie. Ewangelia wyraźnie mówi, że chrześcijanin powinien przebaczać każdemu, który go skrzywdził, a przebaczenie drugiemu jest warunkiem uzyskania Bożego przebaczenia (Mt 6,15). Ponadto brak przebaczenia jest często przyczyną rozmaitych trudności nie tylko duchowych, lecz także psychosomatycznych.

Podsumowując: niniejsza publikacja jest godna polecenia. Autor umiejętnie ukazał w niej miłosierdzie jako rzeczywisty fundament i klucz do życia chrześcijańskiego. Co więcej, lektura książki powinna skłaniać czytelnika do rachunku sumienia – na ile jako chrześcijanin nie tylko korzysta z Bożego miłosierdzia, ale także w jaki sposób realizuje je w codziennym życiu oraz jak może przyczynić się do propagowania go w życiu społecznym.